1. STÁT. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA

Hlavní témata:

1. Jaké jsou prvky státu?
2. Jak se stát jako organizace moci vyvíjel?
3. Jaká kritéria jsou pro definici charakteru státu určující?

1.1 Stát a znaky státnosti

Stát je **formou organizace společnosti a politickou organizací moci**. Je **právnickou osobou**, subjektem práva veřejného i soukromého, **subjektem** mezinárodního společenství a **mezinárodního práva**. V uvedených podobách se historicky vyvíjel po tisíciletí a ne na každém kontinentě, ne v každé historické době a ne ve všech prvcích se reálně vytvářely stejné podmínky pro jeho existenci a ani představy o jeho funkcích, formách a podobách nebyly totožné. To se promítalo různě ve filozofických, právních a ekonomických představách lidstva. Stát je tedy jak **sociologickou, tak politickou, právní ekonomickou i organizační entitou**. Je společenstvím lidí spojených sdílenými existenciálními podmínkami. Je typickou organizací skutečného nebo potenciálního násilí. Je **nejvyšší mocí promítnutou do vlády** (a vládnutí) **prostřednictvím práva**. Je hospodářským systémem zajišťujícím plnění základních funkcí státu. Je to **soubor a systém institucí s formálně rozdělenými pravomocemi a funkcemi**.

K základním faktorům, které formují stát, někteří autoři řadí:

1. **války**, násilí a nutnost zajistit trvalou bezpečnost,
2. **instituce legitimní reprezentace**,
3. **kapitalismus**, rozšiřující prostor pro národní trh a mezinárodní obchod a pro koloniální expanzi a imperiální nadvládu,
4. **území** vymezené hranicemi státu,
5. **obyvatelstvo**, proměňující se v lid, národ a občanskou společnost,
6. **ideové koncepty** státnosti, promítnuté do teorií suverenity, teorií státu a teorií konfliktů.[1]

[1] MAIZ, R. Waning Sovereignty? The Kindred Myths of „Origins“ and „Vanishing“ of the State. *Open Journal of Political Science*. 2017, č. 7, s. 394–420.

Stát se liší v několika aspektech od jiných forem organizace společnosti a jiných organizací moci (jako jsou církve, konfesijní společnosti, armáda, korporace). **Základními prvky státu** jsou **území, obyvatelstvo a suverénní moc**. **Stát** je **subjektem výkonu veřejné moci**, je prostorem pro její prosazení, vynucení a udržení. Stát je veřejným prostorem pro soužití lidí, kteří žijí na jeho území.

1.2 Identita státu

Státy mají svou **identitu**. Ta je vyjádřením hodnot, k nimž se státní a veřejná moc hlásí, které propaguje a jimiž legitimizuje svůj status. **Podstata** i symbolika těchto hodnot **se promítá do** zakotvení **ústavních tradic**, do **symbolů státu** (státní vlajka, státní hymna, státní svátky a památné dny) a jejich ochrany, do **zvyklostí a tradic**, které s výkonem veřejné moci souvisejí. **Identita státu** není jen vnější označení a mezinárodní a diplomatické protokolární uznání suverenity státu a respektování jeho projevů v mezinárodních vztazích, je to také **vyjádření základu společenské** (a v jistém stupni i politické) **integrity obyvatelstva a občanů státu**. **Identita státu se utváří dlouhodobě** a není nutně vyjádřením jednomyslného převzetí jejího základu všemi obyvateli, je však nicméně **minimálním základem akceptace systému**, nezbytného pro výkon moci ve státě. Identita státu se skrývá jak ve **vnějších (formálních)** znacích, tak i v **materiálních (hodnotových)** základech státu. Identita se může také promítat do **základních ustanovení ústav** (republikánství, občanský princip, princip národnostní, princip laicity aj.).

> Československý stát, který vznikl v roce 1918, vycházel z novodobých demokratických základů moci (všeobecné volební právo, parlamentní zřízení, lidový charakter občanské společnosti), z husitských tradic českých dějin, z principu národní emancipace (politické, kulturní, sociální a ekonomické), z tradic **slovanské vzájemnosti**[2] a z principů právního státu. V uvedeném kontextu je tedy vhodné nahlížet i na koncepci čechoslovakismu jako na

[2] První republika byla spojena s konceptem čechoslovakismu, který byl částečně výsledkem politické strategie pro vyjednávání o mírových smlouvách a o uznání samostatného československého státu, kdy počet obyvatel Čechů a Slováků měl jakožto dvě třetiny převážit nad obyvateli jiné národnosti. Tento koncept jednotného československého národa tak mohl ospravedlnit koncept jednotného národního státu. Dílem byl však i čechoslovakismus realistickým přístupem k možnostem integrace obyvatelstva blízkého si jazykem a kulturou. Symbolika spojení Čechů a Slováků byla přijímána představiteli obou národů a sehrála i jistou geopolitickou roli. Nelze však nepřipomenout, že v dalších desetiletích existence státu, zejména po druhé světové válce, se tento koncept musel přehodnotit. Slovanská vzájemnost se jinak v Československu projevovala i ve vztahu k jiným slovanským státům (Jugoslávie, Sovětský svaz, Polsko). Například po druhé světové válce volební zákony upravovaly volební právo pro občany „slovanské" národnosti.

ideu vycházející z identity jednoho státotvorného národa, v němž jsou si dvě společenství jazykově a kulturně si blízká (Češi a Slováci). Československý stát se symbolicky oddělil od sounáležitosti s habsburskou minulostí (odmítáním formy státu, aristokratického společenského uspořádání, symbolů katolictví) a zároveň převzal moderní (a progresivní) prvky v řízení státu (racionalizovaný parlamentarismus, ústavní soudnictví). Stavěl své hodnoty nejen na demokratických základech volební soutěže a politického pluralismu, ale i na „lidové" legitimitě svých představitelů (T. G. Masaryk, Edvard Beneš i Milan Rastislav Štefánik). „Lidový" stát byl také **„legionářskou republikou"** a kromě jiného i republikou sociálních reforem, promítnutých například v pozemkové reformě. Tato identita se stala referenčním zdrojem pro obhajobu kontinuity státu v jeho prvorepublikových základech v průběhu druhé světové války.

Státní symboly často odrážejí ty prvky historických tradic, které odrážejí úctu k dějinám a nositelům jejich významu.[3] Jde o **symbol sídla hlavy státu**,[4] **sídla parlamentu**, **vlajku státu** a jiných vlajek (standarta hlavy státu nebo jejího zástupce – guvernéra), **státní pečetě**, **státní hymny**, **vyhlašování státních svátků a významných dnů**. Jde také o symboly kulturních tradic a kultů. Symboly státu jsou buď **zakotveny v ústavě**, nebo **ve zvláštních zákonech**. Jejich **správné užívání je vyjádřením úcty** nejen **k představiteli státu** (podle diplomatického protokolu), ale **i ke všem občanům státu**. **Porušení pravidel o jejich užívání** a případné nepřiměřené znevažování **může být proto sankcionováno**. Výše trestu nebo míra postihu je však závislá na konkrétním kontextu jednání: Pálení vlajky mohlo být vyjádřením politického aktu, a tedy projevem, který byl ústavou chráněn. Pomalování obrazu představitele státní moci mohlo být projevem (byť spravedlivého a legitimního) odporu proti okupaci státu, bylo však trestáno.

[3] Státní vlajka Francie představuje symboliku revoluce z roku 1789 jako spojení bílé barvy královské a červené a modré barvy revoluční Paříže. Státní vlajka Spojeného království Velké Británie a Severního Irska zachycuje symboly spojení křížů, patronů všech regionů. Státní vlajka USA zachycuje symbol federace států. Na Novém Zélandě do státní vlajky patří jak symbol členství státu v britském Společenství národů (Commonwealth), tak i symbol kultu Maorů (původních obyvatel). Na Novém Zélandu byla vyhlášena veřejná soutěž k projektu na novou vlajku. O jednom z návrhů sám autor (Hundertwasser) napsal: „(…) návrh představuje nezaměnitelnou identitu Nového Zélandu, která je kombinací starého přírodního dědictví a bohatství maorské historie s budoucností nového národa (…). V době, kdy jsou lidé bdělí k životnímu prostředí, dává Nový Zéland světu příklad, protože jeho státní vlajka představuje smíření s přírodou (…) a velký krok lidstva k odpovědné evoluci" (Hundertwasserovo muzeum ve Vídni).

[4] Význam sídla hlavy státu rostl zejména od té doby, co sídlo krále představovalo stabilní centrum moci a vlády. To obvykle nastává v době, kdy monarcha přestal „rozbíjet svůj vojenský stan na bojištích" a vládl z jednoho pevného místa (hradu). Takové sídlo bylo sídlem královské pečetě, pokladu, nejvyšších královských úředníků a dvora. Symbolika centra je také vyjádřena v deklarovaném středu státu a moci, království Slunce a Ludvíka XIV. To je význam prohlášení **„L'État, c'est moi"** („Stát jsem já" neboli „To, co činím, činí stát").

Organizace a struktura moci (tj. forma výkonu moci) ve státě vypovídá o tom, co je pro výkon moci charakteristické, jaké jsou ve státě zřízeny úřady a instituce, jaké jsou mezi nimi vztahy, co je pro jejich funkce typické. Tradiční členění státu **podle jeho organizace výkonu moci** se týká **územního členění státu** (unitární stát, federální stát), tedy toho, s jakou **působností** a jakými **pravomocemi** jednotlivé **orgány uplatňují státní (veřejnou) moc na svém území**. Organizaci moci ve státě lze také členit **podle uspořádání vztahů mezi nejvyššími orgány státu**. Jde obvykle o vymezení postavení **hlavy státu** (monarcha, prezident, sultán, emír) k **ostatním orgánům** (zákonodárné orgány, vláda, soudy).[5] V uvedeném smyslu se tedy vztahy mezi nejvyššími orgány moci označují za formu vlády. **Organizace moci** ve státě je s charakterem státu a jeho identitou spjata**. Organizační forma** a struktura státu je spjata se zrodem **liberálního státu**, který rozlišování kompetencí a působností spojuje s kontrolou moci a vlády panovníka. **Forma republiky** bývala v historii výrazem ***demokratizace* státu**, jestliže její ustavení bylo projevem revolučních změn. **Ideje republiky a republikánství** v sobě skrývají nejen koncept struktury moci ve státě, ale i ideu **občanské rovnosti**, symbolu republiky jako **veřejného zájmu** ve prospěch všech. Republikánství vychází také z principu ***meritokracie***, který veřejnou sféru moci otevírá všem podle zásluh. **Forma monarchie** může symbolizovat význam kontinuity státu v osobě **panovníka**, který navzdory vládním a politickým proměnám **garantuje integritu státnosti**. **Federace** může symbolizovat spravedlivé řešení organizace moci **v mnohonárodnostním státě**, stejně tak jako unitární uspořádání může být **projevem národní emancipace**. Ke kvalitativnímu hodnocení organizace moci je proto nezbytné zkoumat i ostatní znaky moci a prvky státnosti.

Veřejná moc je **výrazem potenciálu a schopnosti instituce**, jako je stát, **uplatnit navzdory vůli jiných subjektů** (obyvatel) **rozhodnutí, jeho výkon a jeho sankcionování**. **Stát** není jedinou institucí k tomu určenou, je však jedinou, která **takovou moc může prosazovat jako konečnou a nejvyšší**. Jednou ze základních otázek výkonu veřejné moci je otázka původu takové moci. Jestliže **zdroj moci státu** je **nadpozemský (božský)**, je stát „jen" vykonavatelem boží vůle na zemi. Z takového přístupu plyne **povinnost všech obyvatel** se vůli podřídit a **poslechnout příkazy státní moci**. Sankcí není jen trest z „tohoto světa", ale i trest (a vykoupení) ze světa „jiného". Je-li původ

[5] Někdy je forma státu v právním slova smyslu pojímána jako vertikální územní členění pravomocí, zatímco pod formou vlády jsou uváděny vztahy mezi nejvyššími orgány moci jako vztahy horizontální. Jednoznačnou klasifikaci forem komplikuje různé pojetí autorů, kteří používají různá kritéria pro základní dělení států. Francouzská literatura používá pojem „režim" (*régime parlementaire*, régime représentatif, *régime présidentiel*) (CHANTEBOUT, B. *Droit constitutionnel et science politique*. Paris: Dalloz Armand Colin, 2000). Italská literatura ve formě státu spatřuje souhrn principů a základních norem, které jsou pro daný stát charakteristické. Tím je také státní moc ospravedlněna, má-li si respektování a dodržování takových principů vynutit byť i násilím. (GIAPPICHELLI, G. et al. *Diritto Pubblico Comparato*. Torino, 2000, s. 233 a násl.)

státu a **původ** jeho moci **přiznán člověku a lidem**, je to stát moci „z tohoto světa“. Má se za to, že subjektem moci jsou lidé, kteří spojili své síly, aby na základě vzájemné dohody ustavili instituci moci, tedy stát (nebo panovníka). Veřejná moc je založena fikcí konsenzu a společenské smlouvy.

Původ veřejné moci státu je také definován právně jako právnická osoba státotvorného národa, která se projevuje skrze právo. Moc státu je mocí tvořit právo a vynutit si jeho dodržování. **Veřejná moc** je ale také **mocí politickou**, tedy mocí, která je s to jinými než právními prostředky zajistit funkce státu (například vojenským zásahem, policejním dozorem, mezinárodním vlivem, hospodářskou intervencí). Výlučnou **funkci** a výjimečnost **veřejné moci** lze vysvětlit i z hlediska „logistické“, historické a sociologické **nezbytnosti svěřit jí výkon moci státu** (veřejné práce k zavlažování, zajištění obrany území a budování pevností, podpora industrializace hospodářství, ochrana přírodního bohatství). Společný zájem zakladatelů státu se promítá i do definování funkcí státu. Obecně tímto **důvodem** bývá **zajištění vnitřního i vnějšího míru, nastolení spravedlivého řádu, zajištění kontinuity a stability prostředí, zaručení základních jistot jednotlivcům a substátním celkům**. V nejobecnějším pojetí je to **„obecné blaho“**. Tím, že je stát svým mocenským potenciálem dost silný, je i efektivnější než jiná mocenská uskupení v tom, jak uvedené základní funkce plní. K tomu je však nezbytné, aby byla jeho moc legitimní.

Moc je legitimní tehdy, je-li **ospravedlnitelná** co do cílů, jichž se má dosáhnout, co do forem výkonu moci a co do charakteru získaného souhlasu (konsenzu) veřejné moci podléhajících subjektů. **Koncept legitimity moci** je původně konceptem sociologického pojetí moci, kdy ospravedlnitelná je moc výjimečně zdatného vojevůdce **(charismatická legitimita)**, moc tradičně ustavená **(božská legitimita panovníka)** a moc ustavená **z racionálně uchopitelných důvodů** (legitimita *par raison d'être*). **Sociologický aspekt definice legitimní moci** má však i důsledky pro ústavní zakotvení demokratické vlády. Podle něj je **demokratický a legitimní** takový **stát**, který **moc** v základních otázkách **dává do rukou občanům**. **K výkonu veřejné moci** a zajištění všech funkcí je **stát oprávněn zajistit si vlastní prostředky a organizačně technické zázemí**: výběrem daní,[6] státními půjčkami, hospodářskou investicí, vytvářením administrativní infrastruktury, zaváděním povinné branné a vojenské služby, výchovou a podporou center odborností apod.

[6] Výběr daní a daňová politika státu jsou jistou charakteristickou funkcí státu. Stát „minimální“, který „jen“ dohlíží na vnitřní pořádek, dodržování práva a v době míru na uspokojivé vnější vztahy, není vystaven riziku a důsledkům vysoké zadluženosti. Naopak stát, který plní mnohé další funkce (podporuje systém veřejného vzdělávání a zdravotnictví nebo penzijního systému aj.), je závislý k financování tzv. mandatorních výdajů na zdrojích pocházejících také z daní. Různé formy daňového zatížení (nepřímé daně, přímé daně, progresivní daně, daně z přidané hodnoty, daně z obratu, daně z převodu majetku) a výše sazeb, stejně jako systém daňových úlev ovlivňují systém přerozdělování zdrojů ze státního rozpočtu a míru jejich spravedlivého využití.

Území státu je jedním ze základních prvků, bez něhož nelze o existenci státu hovořit. Území je tedy **nezbytné** pro to, **aby stát mohl plnit** své **funkce** a vykonávat výlučnou moc. Území je vymezeno hranicemi státu. Některé státy vznikaly, aniž by měly přesně vymezeny **hranice**, a mohlo trvat i několik let, než byly v řádné právní a politické rovině uznány (Polsko, Československo po první světové válce). ***Delimitace* území** je závažnou mezinárodní a vnitrostátní záležitostí. Takové situace nastávají tehdy, když **vzniká stát rozdělením státu předchozího, odtržením státu** od původního státu, nebo **v případě okupace**, ***anexe* cizího území** aj. **Příčiny vzniku** státu jsou různé. Státy vznikají **v důsledku revolučních změn** (při změně vnitřních společenských a politických poměrů), ***dekolonizací*** (získáním nezávislosti na koloniální mocnosti), prostřednictvím **mírových dohod** a následného mezinárodního uspořádání vztahů mezi státy.

Hranice jako pevně stanovená pomyslná čára (nebo jako reálná zeď, jako byla čínská zeď, Hadriánova zeď) na území je výrazem odděleného prostoru ochrany a bezpečí. **V Evropě** byly takto hranice pojímány až **od 16. století**, kdy exaktní znalosti v oboru kartografie a matematiky usnadnily práce na přesném vymezení teritoriálního panství politické moci států. **V antickém Řecku hranice nebyly** (ani celní, ani politické) a **budování hradeb** a hradebních zdí v Attice mělo **obranný charakter** více než charakter definování území pro athénskou polis. Podobně i **římské *limes*** byly spíše než hranicemi v dnešním slova smyslu prostorem vojenské přítomnosti římských legií.

Území představuje **prostor** (a půdu), **v němž se realizuje existence společenství lidí, a stát** jako institucionalizovaná veřejná moc **má v daném prostoru pravomoc vykonávat svou vůli, politiku, své funkce**. **Uzavřenost moci státu** v hranicích zároveň znamená, že ani stát, ani jeho představitelé nebo **státní orgány nemají právo uplatňovat svou moc vně hranic daného státu.**[7] A pokud ji přesto stát uplatňuje, tak je vázán jistými pravidly danými nebo uznávanými mezinárodním společenstvím.

Vzdušný prostor si některé státy na začátku 20. století chránily před leteckým provozem. Dnes je **ochrana** jak vzdušného prostoru, tak i mořských

[7] Výjimkou z uvedeného prividla je případ „kondominia“, kdy dva státy vykonávají správu na území třetího státu (jako například francouzsko-britské kondominium na Nových Hebridech). Kontrola hranic a kontrola nad územím byla projevem suverenity moci také dovnitř státu. Koloniální Francie (1875) například na jednu stranu zapovídala prezidentu republiky sjednávat a uzavírat mezinárodní smlouvy o odstoupení, postoupení nebo směně území, aniž by k tomu daly souhlas komory parlamentu (k čemuž bylo ještě třeba přijetí zákona), a na druhou stranu paradoxně k získání území nebo k zavedení správy na cizím území takového souhlasu parlamentu nebylo třeba. Zatímco tedy cese či jiná ztráta území byla bez souhlasu parlamentu nemožná, akvizice území (okupace nebo jiný zábor a výkon správy na „novém“ území) takový postup nevyžadovala a byla plně v rukou výkonné moci. Jedním z uváděných zdůvodnění byla neschopnost obyvatel zabraného území jednat jako suverénní moc a s dostatečnou vážností mezinárodní smlouvu uzavřít (ESMEIN, A. *Éléments de Droit Constitutionnel Français et Comparé*. Paris: Recueil Sirey, 1914, s. 769).

pobřeží a hraničních toků **garantována mezinárodními dohodami**. Hranice jsou vyznačeny jak na souši, tak na moři, na vodních tocích a ve vzduchu. **Hranice státu** jsou upraveny **mezinárodními smlouvami** a **ratifikovány** podle vnitrostátních předpisů dotčených států. Hranice mohou tvořit i **demilitarizované zóny**, které jsou pod dohledem **mírových misí** s mandátem **OSN**,[8] případně podle podmínek uzavřeného příměří nebo podle **bilaterálních** nebo **multilaterálních dohod** mezi státy. Demilitarizované zóny jsou pásmem území mezi dvěma státy, mezi nimiž probíhal vojenský nebo jiný ozbrojený konflikt. Na demilitarizovaném území je **zakázán pobyt vojenských sil** a nelze na něm budovat žádné vojenské stavby.

Území státu nemusí být souvislé. Příkladem jsou **enklávy** (kdy je část území státu uzavřena hranicemi jiných států)[9] nebo **oddělená území** (Aljaška a Havajské ostrovy v USA, Grónsko jako součást Dánského království do roku 1953). **Geografická rozloha** státu může mít na postavení a význam státu vliv. Malé státy **(mikrostáty)**, jako například **Andorra**, **Monacké knížectví**, **Vatikán** či **San Marino**, jsou často závislé na jisté formě kooperace se státem územně nejbližším tak, aby existenčně významné administrativní funkce (zásobování vodou, celní unie, volný obchod, směnitelná měna) mohly být realizovány. **Velké státy** (velké rozlohou, počtem obyvatel a ekonomickým potenciálem) mají často i v prostředí mezinárodním právem uznané rovnosti[10] významné postavení. Četné příklady z historie i ze současnosti ukazují, že státy se nevzdávají snahy rozšiřovat svá území. **Význam státu** však **není** výlučně **determinován velikostí** jeho **území.**[11] Území nemusí být spravováno jen vlastní mocí státu. **Charta OSN** upravuje institut a **systém „poručenské správy území“**, který svěřuje „spravující moc“ nad územím jednomu nebo několika státům nebo samotné OSN. Poručenská správa byla **vykonávána Radou bezpečnosti OSN** na základě poručenských dohod.[12] **OSN** rozhodnutím Rady bezpečnosti také schválila **v roce 1999** dočasnou správu **Kosova**.[13]

I přesto, že **hranice státu** víceméně **symbolizují integritu** obyvatelstva, národa, kultury a ideu společné existence, **nemohou** objektivně **vést podél**

---

8 Například hranice mezi Severní Koreou (KLDR) a Jižní Koreou na 38. rovnoběžce, zóna mezi Kyperskou republikou a Severokyperskou tureckou republikou.

9 Takovým příkladem může být Západní Berlín.

10 V čl. 2 odst. 4 Charty OSN je zakotveno, že „[v]šichni členové se vystříhají ve svých mezinárodních stycích hrozby silou nebo použití síly jak proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti kteréhokoli státu, tak jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli Organizace spojených národů“.

11 Švýcarsko, Lucembursko, Izrael, Kuwajt, Malta, Island.

12 Poručenská rada přestala vykonávat své funkce v roce 1994, když se spravovaná území buď stala nezávislými státy, nebo se připojila k jiným státům. Pod její správou bylo 11 území. Nejčastěji uváděnými poručnickými státy byly Francie, Velká Británie, USA, Belgie a Austrálie.

13 Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1244 z 10. června 1999.

sociologicky určených hranic komunit (národností, etnických skupin) žijících na vymezeném území. To je dáno jednak tím, že často bývaly hranice státu posouvány podle územních zisků vítězů válečných konfliktů nebo podle jiných událostí stojících mimo život jazykově, nábožensky, kmenově či etnicky spojených skupin obyvatel.[14] Hranice státu, která rozděluje národnostně i etnicky kompaktní obyvatelstvo, vyvolává **snahy o změnu**. Po takových změnách se volalo po versailleských mírových konferencích po první světové válce či po druhé světové válce a volá se po nich i v současnosti. Snahy o svévolné přerozdělování území a o změny hranic států jsou od přijetí Charty OSN téměř všemi státy **pod dohledem mezinárodního společenství**.

OSN podporovala a v mezinárodních vztazích posilovala snahu kolonií o utváření samostatných států, zejména pak **v 50. a 60. letech 20. století**. Byl to **projev** historického **uznání práva národů na sebeurčení**, především těch, které byly **pod koloniální správou**.[15] Proto i **Charta OSN** potvrzovala **legitimní právo národů na vlastní stát**. Je však zřejmé, že **hranice nových**, dekolonizovaných **států** se utvářely často **uměle a topograficky účelově**. **Právo národů na vlastní stát** mezinárodní právo uznává a nebrání ve vyhlášení nezávislosti,[16] avšak obecně to neznamená, že je jím chráněno právo na odtržení od státu vždy a za každých okolností. **Není** tomu tak **ve věci** a při obhajobě práv **národnostních menšin, které nejsou národem**.[17] Národnostním menšinám má být ve státech vytvářeno takové prostředí pro **svobodný rozvoj**, aby nebylo nezbytně nutné spravedlivě řešit spory tak, že vznikne nový nezávislý stát. **Právo na spravedlivé odtržení** od státu je přiznáno tehdy,

[14] Jde zejména o status obyvatel území bývalých kolonií. Dosud má Velká Británie 14 zámořských území (British Overseas Territories Act 2002), která byla bývalými „závislými územími" nebo koloniemi. Některá z území nejsou obydlena, některá jsou vojenskými základnami. Pro obyvatele všech území je přiznáno právo na britský pas a občanství a právo návratu (pro ty, kteří žijí mimo území) a usídlení. (http//:www.legislation.gov.uk). K takovým patří i **Gibraltar**. Jeho status byl upraven **Utrechtskou smlouvou z roku 1713** mezi Korunami Španělska a Velké Británie, podle níž byl Gibraltar pod správou Británie. Dosud však trvají spory mezi oběma státy, které mají mezinárodní rozměr. Gibraltar přijal Ústavu v roce 2006, obyvatelé Gibraltaru v referendu odmítli návrh na sdílenou správu Španělska a Velké Británie. Gibraltar požaduje uznání práva na samosprávu, které nelze překonat požadavkem Španělska na územní celistvost. OSN nepovažuje Gibraltar za samostatně spravované území (non-self-governing territory, VS OSN, Special Committee on the Situation with regard to the Implementation of the Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, A/AC.109/2016/8, 29 Feb. 2016). Spor je však také (možná výlučně) sporem o přístup ke strategickému území ve Středozemním moři.

[15] Již **v roce 1947** podle návrhu OSN (rezoluce č. 181 Valného shromáždění OSN) měly vzniknout vedle sebe dva státy – židovský a arabský – a Jeruzalém, včetně Betléma, měl mít zvláštní status – corpus separatus – tedy být pod správou a dohledem mezinárodního společenství. Hranice obou států byly delimitovány touto rezolucí.

[16] Viz posudek Mezinárodního soudního dvora o jednostranném vyhlášení nezávislosti Kosova. ICJ, *Advisory Opinion,* 22. červen, 2010.

[17] Podrobněji viz BÍLKOVÁ, V. Mezinárodněprávní aspekty vývoje na Krymu. *WP České společnosti pro mezinárodní právo*, 2014, č. 1.

nejsou-li takové podmínky dlouhodobě přítomné.[18] Rozhodnutí orgánů OSN a i jiných mezinárodních orgánů bývá však účinné jen to té míry, v jaké je jsou ochotny samy státy provádět a trpět jejich důsledky. Přestože se OSN ve svých přijatých **rezolucích** přidržuje zásad vyjádřených v Chartě OSN (jako je například **rezoluce Valného shromáždění o územní celistvosti Ukrajiny**),[19] nelze nevidět, že **územní celistvost státu** a její zachování je i dnes záležitostí nejen vnitrostátní, ale i mezinárodní. Týká se poměru sil a vztahů mezi státy a světovými mocnostmi.

Význam hranic státu jakožto odděleného prostoru pro výkon moci (pro suverénní jurisdikci), jako prostoru **bezpečí a ochrany proti nepříteli** a jako prostoru specifické **sociokulturní identity** je snižován idejemi o zániku státu (tradičně ze strany anarchistických hnutí a také globalizačními důsledky hospodářského a politického vývoje). Ekonomická prosperita v době **globalizace** je založena na **využívání rozdílů a nerovností** v bohatství mezi státy **pro vývoj, výrobu a obchod zbožím**. Hranice států, které tomu celními a jinými bariérami brání, jsou proto **považovány za zbytečné**. Podobnou optikou je vnímán i význam hranic států zapojených do různých forem **integrace**.[20] Hranice **přestávají být linií „oddělenosti"** od jiných komunit a společenství lidí, neboť forma celní, hospodářské, obranné či politické unie mezi státy vždy upřednostňuje **výhody funkcí unie** spojených s rozšířeným, a tedy přeshraničním prostorem výkonu činností, správy, kontroly a moci.

Nelze však nevidět, že jsme svědky toho, jak na jednu stranu **tradiční význam hranic** (jako reálné fyzické linie rozdělení) **klesá** a na druhou stranu se zvyšuje, když je státy chrání jako linii vymezující prostor pro obranu státního (národního) zájmu. Pokud se zájem státu nachází mimo jeho fyzické hranice, jeho ochrana má být cílena za jeho hranice, mimo jeho vlastní území. Tato **extrateritoriální** *(offshore)*, respektive vnější **ochrana hranic** je zdůvodňována nutností účinné obrany **proti rizikům, která představují reálné nebezpečí pro stát**, kdy forma ohrožení nespočívá nezbytně v přímém fyzickém překročení či prolomení hranic státu útočníkem. Proto, aby státy čelily podobným potenciálním rizikům, přistoupily k **integrovanému systému ochrany hranic**.[21] Takový systém v jistých případech umožňuje zásah státu(ů) mimo jeho fyzické hranice a **vymezuje podmínky** pro použití **preventivní ochrany území, obyvatelstva a suverenity moci**. Preventivní ochrana dovoluje použití vojenských, administrativních, policejních a jiných operativně bezpečnostních prostředků na území jiných států.

---

18 Někdy v předkladu z angličtiny „právo na nápravné odtržení" *(right to remedial secession)*.

19 Rezoluce VS OSN č. 68/262 z 27. března 2014.

20 Zde jen zmíníme evropskou integraci a členství států v EU, respektive v systému schengenského uspořádání. Podrobněji v kapitole o evropské integraci.

21 V roce 2004 byla zřízena instituce **Frontex** se sídlem ve Varšavě, jejímž cílem je zajištění ochrany vnějších hranic EU.